

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת שמות תשע"ה

הכרת טובה - יסוד לכל עבודת ה'

שעבוד מצרים מתחיל בכפיות טובה

"וַיִּקַּם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרַיִם, אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף" (שמות א, ח). בגמרא נחלקו, ומובא ברש"י (שם), האם מלך חדש ממש קם במצרים, או שאין הכוונה למלך חדש ממש, אלא לצורת הנהגה חדשה של אותו מלך עצמו, "שנתחדשו גזרותיו", כאילו היה מלך חדש (סוטה יא, א). במדרש מובאת גם דעה שלישית: המלך החדש היה אותו מלך עצמו, אלא שבהתחלה סירב לגזור גזירות על ישראל בגלל שהכיר טובה ליוסף, ובעקבות כך הורידו אותו מכסאו. לאחר שלושה חדשים נכנע לרצון העם והבטיח לגזור גזרות על ישראל, והחזירו אותו למלכותו (שמו"ר א, ט). לדעה זו, "מלך חדש" פירושו חדש ממש במובן מסויים, אבל לא לגמרי. הוא היה כבר מלך, אבל מלכותו פסקה וחודשה שנית.

בעלי התוספות על התורה כתבו דבר מעניין. לדבריהם, גם בתקופת השעבוד הכיר פרעה טובה לבני יוסף, ובעוד שכל ישראל לא היו רשאים לצאת ממצרים, לבני יוסף היתה רשות לצאת ממצרים, והם אכן הלכו לארץ ישראל ובנו שם ערים גם בתקופת השעבוד. [בזה מוסבר מה שמפורש בתנ"ך, שבני אפרים נהרגו בתקופה זו במלחמה עם אנשי גת הפלשתים (דבה"א ז, כא)]. פרעה מכיר א"כ טובה ליוסף. הוא לא מתעלם לגמרי מהטובה שיוסף עשה למצרים. ובכל זאת, זה לא מספיק. להכיר טובה לבני יוסף לבדם, או ששלשה חודשים הוא מוכן להאבק על הכרת הטובה לכל ישראל ותו לא, מוגדר עדיין ע"י התורה הקדושה כ"לא יָדַע אֶת יוֹסֵף". הכרת טובה אמיתית היתה צריכה לגרום לפרעה לוותר על המלכות לגמרי, ובלבד שלא לפגוע לא רק בבני יוסף, אלא בכל עמו של יוסף.

האמת היא, שגם לולא היה יוסף מציל את המצרים מרעב, גם אז היה אסור לשעבד את ישראל. מה ההיתר לשעבד אנשים בעבודת פרך, להכות אותם ולהשליך את ילדיהם ליאור, ועוד דברים שעשו המצרים לישראל? אין כל היתר לזה גם לולא היתה חובה למצרים להכיר טובה ליוסף. אבל התורה מדגישה "אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף", כדי לתת חומרת יתר למעשיו של פרעה, שעל אף כל הטובה שיוסף עושה למצרים והחיוב להכיר טובה לעמו על כך, פרעה עושה את כל הרעות האלה לעמו של יוסף.

על כל פנים, לדעת כולם, שעבוד מצרים התחיל מזה, שפרעה מלך מצרים "לא יָדַע אֶת יוֹסֵף". מזה מתחילות כל הצרות, מאי הכרת טובה ליוסף.

הכרת הטוב - עד היכן?

הנה, לעומת שעבוד מצרים שמתחיל בכפיות טובה (של פרעה), גאולת מצרים מתחילה דוקא מן הדבר ההפכי, מהכרת טובה. הקב"ה מתחיל את תהליך גאולת ישראל ממצרים ב"שיעור" מאלף למשה רבינו, עד כמה גדול הוא החיוב להכיר טובה לכל מי שבאה לנו טובה ממנו¹.

הקב"ה אומר למשה בפרשה הבאה: "אָמַר אֶל אֱהֲרֹן: קח מִטָּף, וְנִטְהַר יָדְךָ עַל מֵימֵי מִצְרַיִם, עַל נִהְרָתָם עַל יְאִרְיָהֶם וְעַל אֲגַמְיָהֶם... וַיִּהְיוּ דָם" (שמות ז, ט). ליאור עצמו - אין זו מכה אלא ברכה. כל ימיו עושים אותו המצרים עבודה זרה (ע"י רש"י שם, יז), גם פרעה נעזר בו כדי לעשות עצמו עבודה זרה (ע"י רש"י שם, טו), ועכשיו מגיעה סוף סוף הזדמנות שבה שהיאור משנה את תפקידו, ומשמש מכשיר לקידוש השם: "בְּזֹאת תִּדְעֶנּוּ כִּי אֲנִי ה' - הַנֵּה אֲנִכִּי מִכָּה בַּמָּטָה אֲשֶׁר בְּיָדִי עַל הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר, וְנִהְפְּכוּ לְדָם" (שם, יז). אף על פי כן, כשה' מצוה את משה להכות את היאור, הוא לא מטיל את המשימה על משה עצמו, אלא על אהרן: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: אָמַר אֶל אֱהֲרֹן קח מִטָּף וְנִטְהַר יָדְךָ עַל מֵימֵי מִצְרַיִם, עַל נִהְרָתָם עַל יְאִרְיָהֶם... וַיִּהְיוּ דָם". כך גם במכת צפרדע: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: אָמַר אֶל אֱהֲרֹן נִטְהַר אֶת יָדְךָ בַּמָּטָף עַל הַנְּהָרֹת עַל הַיְאֹרִים וְעַל הָאֲגַמְיָם, וְהֵעַל אֶת הַצִּפְרָדְעִים עַל אֲרֶץ מִצְרַיִם" (שם ח, א). וכך גם במכה השלישית: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: אָמַר אֶל אֱהֲרֹן וְהָפַךְ אֶת עַפְרַת הָאָרֶץ, וְהָיָה לְכַנֵּם בְּכָל אֲרֶץ מִצְרַיִם" (שם, יב). מדוע מצוה ה' שאהרן יהיה זה שיכה את היאור ואת עפר הארץ, ולא משה עצמו? מסביר רש"י (ע"פ חז"ל): "לפי שהגן היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה ע"י אהרן" (רש"י שם ז, ט). וכן "לא היה העפר כדאי ללקות ע"י משה, לפי שהגן עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול (הגנה שהועילה רק ליום אחד, עד שהלשינו עליו לפרעה), ולקה על ידי אהרן" (רש"י שם ח, יב). למרות שהמכות הבאות על היאור ועל עפר מצרים הופכות אותם לכלי לקידוש השם, מצדו של משה יש כאן פעולה הנראית על פניה כולזול ביאור ובעפר, וכאי הכרת טובה כלפיהם על ההגנה שסיפקו לו בעבר, על כן מצוה ה' שאהרן יביא עליהם את המכות הנ"ל, ולא משה עצמו².

אחר כך, בתקופה מאוחרת יותר, משה מבין כבר מעצמו יסוד זה, שלא להכות את מי שהוא חייב להכיר לו טובה, גם אם יש בהכאה זו מצוה וקידוש השם גדול. כשה' מצוה את משה (אחרי פרשת בנות מדין): "צַרֹּר אֶת הַמִּדְבָּרִים וְהַפִּיטִים אוֹתָם" (במדבר כה, יז), משה לא הולך בעצמו לקיים את הציווי, אלא שולח למשימה זו את פינחס (שם לא, ו). מדוע לא הלך לקיים את הציווי בעצמו? לפי דעה אחת בחז"ל - "מפני שנתגדל בארץ מדין, אמר: אינו בדין שאני מיצר למי שעשה בי טובה. בור ששתיית ממנו - אל תזרוק בו אבן" (במדבר כב, ד). משה גדל במדין, מצא שם את השידוך שלו, ומדין הגנה עליו כשברח מפני פרעה. לכן, למרות שה' מצוה להלחם במדין, אם אפשר לקיים מצוה זו ע"י שליח, יש לבחור באפשרות זו, ולא להכות את מדין בעצמו. אמנם למדקנים מגיע עונש וצריך לענוש אותם, משה אף קוצץ על אנשי הצבא שלא עשו מספיק נקמה במדין ולא הרגו גם את הנשים (שם לא, יד-טז), אבל מצד שני הוא עצמו לא יכול לצאת למלחמה הזו,

כי הוא עצמו חייב להכיר טובה למדין.

הכרת טובה לבעלי חיים ולצמחים

בירושלמי מובא סיפור מעניין בענין הכרת הטוב: מעשה ביהודי שהזמין תלמיד חכם אחד לסעוד בביתו. כשבאו להסב לסעודה, הושיב בעל הבית כלב ליד האורח! שאל האורח את בעל הבית: וכי לכך הזמנת אותי, לבזות אותי ולהושיב לידי כלב?! אמר לו: "חס וחלילה, רבי! אלא שחייב אני טובה לכלב זה, על שהציל אותי פעם מענין רע (כפי שמבואר שם בירושלמי), לכן החלטתי לגמול עמו את יורת הכבוד הזה, להושיבו ליד תלמיד חכם" (יר' תרומות פ"ח סוף ה"ג). אינני יודע אם אותו כלב נהנה מן הכבוד שניתן לו, מסתבר שהיה מעדיף לקבל עצם נוספת לארוחתו במקום שיושיבוהו בסעודה ליד תלמיד חכם... גם מצד כבודו של החכם לא ראוי לכאורה להכיר טובה לכלב באופן כזה, אבל מכל מקום, ההרגשה של אותו אדם היתה נכונה. הירושלמי רצה כנראה ללמדנו בסיפור זה, שצדק אותו אדם בכך שהרגיש חובה לעצמו לגמול טובה לכלבו עבור הסיוע שקבל ממנו. כנראה משום זה הביא הירושלמי מעשה זה, כדי ללמדנו שהחוב להכיר טובה למי שגמל עמנו טובה הוא גם לכלב (ועי' רש"י שמות כב, ל).

גם בדור שלנו חי כאן בירושלים הג"ר ישראל זאב גוסטמן זצ"ל, ראש ישיבת 'נצח ישראל', שהיה נוהג להשקות בעצמו את השיחים שצמחו בגינה של ישיבתו. מדוע? מפני שכשברח מוילנא (מן הקומוניסטים או מן הנאצים), השליך את עצמו בעת מנוסתו אל תחת אחד השיחים כדי להסתתר מרודפיו, ועל ידי זה מלט את עצמו מהריגה. בגלל אותו מקרה, הכיר כל ימיו טובה לשיחים, וכאות להכרת טובה זו היה משקה אותם בעצמו. אמנם השיחים בגינת הישיבה לא היו אותם שיחים שהצילו אותו מהריגה, שהרי השיחים שבוילנא נשארו בוילנא, והשיחים בירושלים הם שיחים אחרים, אבל כיון שמיין צומח זה הציל אותו - הכיר טובה לכל אותו המין. לשיחים לא היתה, כמובן, שום 'נפקא מינה' מזה שהגרי"ז גוסטמן עצמו היה משקה אותם - היה אפשר לבקש מאחד התלמידים או מגנן מקצועי להשקות אותם, והם היו מקבלים אותה כמות של מים. אף על פי כן, כיון שהגרי"ז גוסטמן מצידו חש הכרת טובה כלפיהם - טרח להשקות אותם בעצמו. זהו אדם גדול! מכיר טובה אפילו לשיחים שהצילו אותו, וגומל עמם טובה בעצמו כל ימי חייו!

ב'שיטה מקובצת' (ב"ק צב, ב) מובא מעשה מופלא, ממנו רואים עד כמה היו גם הראשונים זהירים בהכרת טובה אפילו לדומם. מובא שם, שהרי"ף ז"ל חלה פעם, ונכנס אצל אדם אחד במרחץ שהיה לו בביתו, ונתנה מן המרחץ עד שהבריא. לימים, ירד אותו אדם מנכסיו, ונאלץ להעמיד את המרחץ למכירה, כדי שיוכל לפרוע את חובותיו. פנו העוסקים בדבר אל הרי"ף ובקשו ממנו לְשׁוּם את שווי של המרחץ ולטפל במכירתו. אמר להם הרי"ף: "לא אדון ולא אורה במרחץ הזה, לא בְּמִכְרָה ולא בשומא ולא בשום דבר המתיחד אליו, לפי שנתהנית ממנו". לא אמר שאינו רוצה להזדקק לענין מפני שמכיר טובה לבעל המרחץ (שודאי גם לו הכיר טובה), אלא מפני שמכיר טובה למרחץ עצמו. הרי שהקפיד הרי"ף להכיר טובה גם לדומם, כמו משה רבינו.

חוב להכיר טובה - גם למי שהרע לנו

אחרי שראינו שהחוב להכיר טובה הוא לא רק לבני אדם שגמלנו עמנו טובה, אלא אפי' לבעלי חיים ולצמחים, ואפילו לדומם שצמחה לנו טובה ממנו, נראה עתה, שהחוב להכיר טובה הוא לא רק למי שהיטיב לנו, אלא גם למי שהרע לנו - אם בנוסף לרעה לרעה, הוא גם גמל עמנו טובה.

החוב להכיר טובה למי שהטיב לנו, אינו חל רק כלפי מי שהיטיב לנו בלבד, אלא גם כלפי מי שהרע לנו, בנוסף לטובה שגמל לנו. התורה מצוה אותנו: "לא תתעב מצרי, פי גר ה'יית' בְּאֶרְצוֹ" (דברים כג, ח). נכון שסבלתם מאד מן המצרים, אבל הגיעה לכם גם טובה מהם, כשהסכימו לארח אתכם בשנות הרעב, ולהנות אתכם מן המזון שצברו בשנות השבע, וא"כ צריכים אתם להכיר טובה למצרים. לא להתחבר אליהם יותר מדי, לא להתחתן עם גר מצרי, אבל דור שלישי יבוא להם בקהל ה' (שם, ט). אסור לתעב אותם יותר מדי, צריך להכיר להם טובה גם אם עשו לכם צרות גדולות.

יותר מכך. החוב להכיר טובה חל גם כלפי מי שכל כוונתו היתה לרעה! אם צמחה טובה ממעשיו הרעים - גם כאן חל חוב להכיר טובה. יסוד זה נלמד מפרשתנו: כשבנות יתרו מספרות לאביהן על משה שהציל אותן מיד הרועים, הן אומרות: "אִישׁ מִצְרַיִם הֵצִילָנוּ מִיַּד הָרְעִים" (שמות ב, יט). יש כמה פירושים בחז"ל, מדוע מכונה כאן משה "איש מצרי". לפי אחד מהם, הטעם לזה הוא, מפני שמשה אמר להן: לא אני הצלתי אתכן מיד הרועים, אלא "אותו מצרי שהרגתי (שבגללו נאלצתי לברוח מפרעה ולהגיע למדין) הוא הציל אתכן" (שמו"ר א, לב), וְלוֹ עֲלִיכֶן לְהִכִּיר טוֹבָה, כי לולא אותו מצרי, הייתי נמצא היום במצרים ולא הייתי יכול להציל אתכן. והנה, אותו מצרי מסתמא לא שמע מימיו על יתרו ועל בנותיו; וגם אם שמע, ודאי לא התכוין להכות את האיש העברי כדי שמשה יהרוג את מכהו ויאלץ אח"כ לברוח למדין ולהציל את בנות יתרו. גם כוונה טובה אחרת לא היתה לו במעשהו, רק כוונה רעה - להכות יהודי. ובכל זאת, היות ועל ידי המעשה הרע שעשה התגלגלה טובה לבנות יתרו, אומר להן משה שחייבות הן להכיר טובה גם לאותו מצרי! אמנם אותו מצרי יָשָׁב בגינהם על מה שעשה, אבל בנות יתרו מצדן צריכות להכיר לו טובה על התועלת שצמחה להן מן המעשה הרע שעשה.

הכרת טובה - יסוד גדול באמונה

מדוע החוב להכיר טובה הוא גדול ורחב כל כך? - כי הכרת טובה היא יסוד גדול באמונה. כל מה שאנו עבדי ה', בנוי על הכרת טובה לבורא על כל הטובות שעשה לנו. מי שחסר לו היסוד הזה, זהו פגם נורא. גם אם הוא מקיים מצוות, ובודאי יקבל שכר בעד קיום מצוות, אבל חסר לו יסוד עיקרי בקיום המצוות, והוא היסוד של הכרת הטובה.

חז"ל אמרו, "כל הכופר בטובתו של חברו, סוף כופר בטובתו של הקדוש ברוך הוא" (משנת רבי אליעזר פרשה ז). פרעה מתחיל ב"לא ידע אֶת יוֹסֵף" (שמות א, ח) - לא רוצה להכיר טובה למי שטרח במשך שנים להציל את מצרים מחרפת רעב (עי' איסוף ואכסון התבואה של שבע שנות השבע) - ומזה הוא מגיע בסוף ל"לא ידעתי אֶת ה', וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֶשְׁלַח" (שם ה, ב). לא רוצה להכיר טובה לקב"ה שהציל אותו מרעב ומשאר הצרות. אם

שם תוכל לקבל טיפול שיציל את חייו"; האם גם כאן ידרוש הלקוח מן הרופא לשלם לו את הוצאות הנסיעה? ודאי שלא! הרי הרופא הוא זה שעשה טובה ללקוח, שיעץ לו לנסוע לחו"ל, וא"כ החולה הוא זה שצריך לשלם לרופא עבור העצה שנתן לו, ולא הרופא צריך לשלם ללקוח את הוצאות הנסיעה!

כך גם בנוגע לקיום המצוות: ה' הוא הרופא שלנו! הוא מבקש ממנו ליטול תר"ג "תרופות" למעננו, "לְטוֹב לְנוּ כָּל הַיָּמִים, לְחַיֵּינוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה!" ממילא, לא מגיע לנו שום שכר עבור קיום המצוות, שהרי אנו מקיימים אותן בשבילנו, לא בשביל הקב"ה. אלא שבכל זאת הקב"ה משלם לנו עבור קיום המצוות, בבחינת צדקה. "וַיִּצְדַּק הַתְּהֵי לָנוּ כִּי נִשְׁמֵר לְעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ כְּאֲשֶׁר צִוֵּינוּ" (שם, כה).³ אנו צריכים אפוא להכיר טובה לקב"ה גם על המצוות, לא לחשוב שאם עשינו כמה מצוות, ש'למנו בזה לה' על כל מה שעשה לנו.

חוץ מזה, הרי הקב"ה אומר לאיוב, "מִי הִקְדִּימֵנִי וְאֶשְׁלֵם" (איוב מא, ג). פירוש, "מי קלס לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי מל את בנו לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה או מזוזה עד שלא נתתי לו בית..." (ויק"ר כז, ב) - הקב"ה נתן לנו את הכל מתחילה ועד סוף, ומה שאנו עושים עבורו הוא רק מעט ביחס למה שנתן לנו עוד לפני שהספקנו לעשות בשבילו משהו. ממילא, תמיד נשאר "חייבים" לו הכרת טובה על מה שעשה לנו. זהו אורח טוב בעולם, שמכיר את כל החסד שהקב"ה עשה איתנו.

אין מספר לטובות ה' עמנו

אנו אומרים, "אילו פינו מלא שירה כים, ולשוננו רנה כהמון גליו... אין אנחנו מספיקים להודות ולהלל על אחת מאלף אלפי אלפים פעמים הטובות שעשית עם אבותינו ועמנו". אם ננסה לעשות חשבון, כמה טובות ה' עושה עמנו - לא נוכל לעשות את החשבון, כי אין מספר לטובות שה' עושה עמנו. האיזון הנפלא בין כח המשיכה וכח הדחייה. הרי אם כח המשיכה בטבע היה קצת יותר חזק, היינו נמשכים אל השמש ונשרפים. ואם כח הדחייה היה קצת יותר חזק, הארץ היתה מתרחקת מהשמש, והיינו קופאים למוות. לא היה אפשר לקיים כאן חיים בשום צורה שהיא. גם בתוך הגוף שלנו: אם כח המשיכה שבאטומים היה קצת יותר חזק, גופנו היה מתכווץ לגודל של ראש סיכה, וכך גם כל העולם כולו. ולעומת זאת, אם כח הדחייה היה יותר חזק, היינו מתפזרים ח"ו לארבע רוחות השמים. הקב"ה ברא כל אטום ואטום כך שהעולם ישאר שלם, לא יתפרק ולא יתמעך.

ה' נתן לנו את האפשרות לנשום, לאכול, ללכת, ושאר הפעולות שאנו עושים. כמה עצבים ותאי מח פועלים בנו כדי שהעינים שלנו תראינה, כמה עצבים ותאי מח פועלים בשביל שהאזנים שלנו תשמענה, ממש אין אנחנו מספיקים להודות, על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות שעשית עם אבותינו ועמנו. אדם צריך להתעורר לחשוב על זה. אנו רואים עולם כמנהגו נוהג. לשכן שלי יש עינים, לגיס שלי יש עינים, למה שגם לי לא יהיו עינים? לא כך צריך להיות. צריך להכיר טובה על כך שהעינים שלי רואות, שהאזנים שלי שומעות, שמחזור הדם פועל כמו שצריך, וכל שאר הדברים הנפלאים שהקב"ה עשה ועושה למעני. אין סוף להכרת הטובה שצריכה להיות לנו לקב"ה על כל היקום שלנו, ועל כל הנפלאות.

אינך מפתח את מידת הכרת הטובה כלפי בשר ודם, לא תבוא להכיר טובה אפילו לקב"ה. אותה מידה יכולה להתבטא כלפי בשר ודם, ויכולה ח"ו להתבטא גם כלפי הקב"ה. יאמר, למשל, שגם אם ה' נתן לי חיים וכסף ואוכל ובגדים וכל מה שאני זקוק לו, אין צורך להכיר לו טובה, שהרי ממילא לא חסר לו כלום, ולא אכפת לו לתת לי. על כן, חיוב הכרת הטובה הוא גדול מאד, גם לשליחים רשעים כמו אותו מצרי, כי רק מתוך ההרגל להכיר טובה גם לשלוחים כאלו, יבוא אדם להכיר טובה למי שבאמת צריך להכיר לו טובה על הכל - לקב"ה. אדם צריך להכיר טובה לפי מה שקיבל, לא לפי כמה קל או קשה היה לנותן לתת. ודאי, אם לנותן היה קשה לתת, צריך להכיר לו טובה יותר. אבל גם אם קיבל את הטובה בלי מאמץ מיוחד מצידו של הנותן, גם אז צריך אדם להכיר טובה למי שהיטיב לו.

חז"ל כל כך לימדו אותנו להכיר טובה על כל דבר. חז"ל אמרו, "אורח טוב מהו אומר? - כמה טרחת טרח בעל הבית בשבילי! כמה בשר הביא לפני, כמה יין הביא לפני, כמה גלוסקאות הביא לפני, וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי! אבל אורח רע מהו אומר? - מה טרח טרח בעל הבית זה? פת אחת אכלתי, חתיכה אחת אכלתי, כוס אחד שתיתי. כל טרח שטרח בעל הבית זה, לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו" (ברכות נח, א). הדברים נכונים במישור שבין אדם לחברו, אבל גם במישור שבין אדם למקום. אורח טוב בעולמו של הקב"ה, מכיר טובה לקב"ה על כל מה שברא: על השמים ועל הארץ, על השמש והכוכבים, על המים, על האויר, על הפירות, על החיות, על העופות - כאילו לא נברא העולם כולו אלא בשבילו. אמנם יש עוד מיליארדי אנשים בעולם, וגם הם נהנים ממנו כמוני, אבל מה זה משנה? וכי אינני צריך להכיר טובה לבורא, רק בגלל שיש גם אחרים שנהנים?? אדרבה! טוב, שיש עוד אנשים שנהנים. אם הייתי לבד בעולם, היה די משעמם. לא היתה ישיבה, ולא היה שום דבר אחר. טוב שה' ברא עוד בני אדם בעולם חוץ ממני. צריך להכיר טובה על כל העולם המלא שה' ברא לי.

להכיר טובה לקב"ה על המצוות שנתן לנו

מה אנו עושים בשביל להכיר טובה לקב"ה? - אנו משתדלים לקיים את מצוותיו. אבל צריך לדעת, שאמנם אנו מכירים טובה בזה לקב"ה, אבל מצד שני המצוות הן טובה בשבילנו, לכן אנו מברכים עליהן "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", "אשר קדשנו במצותיו וצונו" על נטילת ידים, ועל ציצית ועל תפילין, וכן שאר המצוות, מפני שהאמת היא שהמצוות הן לטובה לנו. לקב"ה לא משנה אם נלבש ארבע כנפות עם ציצית או בלי ציצית. המצוות ניתנו לנו לתועלתנו בעולם הזה ובעולם הבא, "וַיִּצְוֵנוּ ה' לְעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה, לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים לְחַיֵּינוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה" (דברים ו, כד). צריכים אפוא להכיר טובה גם על המצוות, להודות לה' שנתן לנו אותן, ולא לחשוב שעשינו בזה איזו טובה לקב"ה.

אם אדם יאמר לחברו: "עשה לי טובה! סע לאמריקה, וסדר לי שם כמה ענינים". מה יאמר לו חברו? מסתבר שיאמר לו שהענין כרוך בהוצאה מרובה, ואם לא ישלם לו את ההוצאה - אין על מה לדבר. לעומת זאת, אם רופא יאמר ללקוח: "לצערי אבחנתי אצלך מחלה מסוכנת ר"ל, אתה מוכרח לטוס לחו"ל, רק

לה' על זה שאנו זוכים להתפלל שלוש פעמים ביום, לדבר עם ה' פנים אל פנים. זוהי זכות גדולה.

אותו דבר ביחס לכיבוד אב ואם. כמה שיכבד אדם את אביו ואת אמו, החוב שלו כלפיהם רק יגדל. מדוע? מפני שעל מה חייב אדם להכיר טובה להוריו? אם חניננו אותו לתורה ומצוות, ודאי שגם על זה. אבל אפילו אם לא חניננו אותו לתורה, הרי חייב להכיר להם טובה על זה שהביאו אותו לעוה"ז שאפשר לקיים בו תורה ומצוות ולזכות בהם לחיי עולם הבא. ממילא, אם אנסה לפרוע את חובי לאבי ואמי ע"י שאקיים בהם מצוות כיבוד הורים, החוב כלפיהם רק ילך ויגדל, שכן בכל פעם אצטרך להכיר להם טובה גם על כך שזיכנו אותי במצוות כיבוד הורים שזה עתה קיימתי. כמוכן, זו איננה סיבה להתעצל ולא לקיים מצוות כבוד אב ואם, אלא להפך, סיבה להרבות בכבוד אב ואם. ואם כלפי בשר ודם כך, כל שכן כלפי הקב"ה. צריך להודות לה' על עצם העובדה שאנו זוכים לקיים את מצוותיו, וממילא ככל שיותר נעבוד את ה', כך יותר יגדל החוב שלנו כלפי הקב"ה. ושוב, זו איננה סיבה שבגללה צריך להמעיט בעבודת ה', אלא להיפך, זוהי סיבה שבגללה צריך להוסיף ולהרבות בעבודת ה'.

צריך לחזק את היסוד של הכרת טובה, לא רק כלפי הקב"ה, ולא רק כלפי אבא ואמא, אלא כלפי כל יהודי ויהודי, וכפי שלומדים ממש רבינו, שאפילו לחפצים דוממים צריך להכיר טובה, כל שכן שלבני דעת מבני בריית צריכים להכיר טובה. צריך להכיר טובה גם למצרים. גם אם זה קשה לפעמים, חייבים להכיר טובה גם לרשעי אומות העולם, אם הם עשו משהו טוב עבורנו. יסוד הכרת הטובה הוא יסוד אחד. מי שמוצא פטורים מהכרת טובה לבני אדם, יבוא למצוא פטורים גם מהכרת טובה לקב"ה. צריך לחזק בלב את הכרת הטובה, והקב"ה מצידו יכיר גם לנו טובה, למרות שהוא לא צריך אותנו ואת טובותינו, אבל הוא מכיר לנו טובה ונותן לנו שכר על קיום המצוות לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה בעוה"ז ובעוה"ב.

חז"ל אמרו, "פֶּל הַנְּשֵׁמָה תְּהֵלֵל יְ-ה" (תהלים קנ, ו) - "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא" (ב"ר יד, ט). המשאבה שלנו פועלת בכל עת ובכל שעה גם בלי שאנו חושבים על זה, גם מתוך שינה או נושמים ונושפים, החמצן מגיע אל מחזור הדם ופועל שם את פעולתו, ודו תחמוצת הפחמן וגם החנקן יוצאים ומסתלקים מן הגוף, והדברים מפליאים. פלאי התורשה, שמטיפה סרוחה מסתדר הראש במקומו, והרגלים והידיים וכל האיברים במקומם. אמנם כיום ידוע על "צופן גנטי" שאחראי ומפקח על כל התהליך זה, אבל מי עשה שהצופן הגנטי יפעל כך?... צריך להודות על כל הטובות שה' עשה ועושה לנו בכל עת ובכל שעה.

"ממצרים גאלתנו, ומבית עבדים פדיתנו". להכיר טובה על זה שאיננו עבדים, שה' הוציא אותנו ממצרים, וכמה צוררים היו לנו מאז מצרים, וב"ה שהציל אותנו מכלם. אמנם היו גם אבדות, ובמיוחד מהצורך הגרמני ימ"ש, אבל בכל זאת, אחרי כל זה, הקב"ה הציל אותנו מיד כל הצוררים. עם ישראל חי וקיים, למרות כל הצוררים שקמו עליו להשמידו.

ומעל כל הטובות, הטובה הגדולה, שה' נתן לנו תורת אמת, תורה הנותנת לנו חיים נצחיים. במקום שנחיה מאה עשרים שנה בלבד ובסוף נמות כבהמות, ה' נתן לנו חיי עולם אחרי העולם הזה, לבוא לעולם שכולו טוב, ע"י התורה הקדושה שה' נתן לנו, וע"י המצוות הקדושות שה' נתן לנו, וגם בעולם הזה יש לנו מעין עוה"ב - ביום שבת קודש, שהוא "אחד מששים לעולם הבא" (ברכות נז, ב). גם מועדים לשמחה וחגים וזמנים לששון ה' נתן לנו, וגם את ארץ ישראל, ואת המקדש שיבנה במהרה בימינו, הטובות הן עצומות! אין סוף, כמה צריכים להודות לקב"ה על כל זה.

חוב שגדל ככל שמנסים לפרעו

חשבת, אילו באמת היה "פינו מלא שירה כים, ולשונו רנה כהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע" וכו', האם היינו יוצאים ידי חובת השבח שאנו צריכים לשבח ולהודות לה' יתברך? התשובה היא, שלא היינו יוצאים ידי חובה! החובה היתה רק הולכת וגדלה עוד יותר. מדוע? כי גם על זה גופא שאנו יכולים וזוכים להלל את ה', על זה גופא היינו צריכים להלל את ה'. כמה שנודה לה', החוב שלנו רק ילך ויגדל, כי גם על הזכות הזו להלל את ה', על זה גופא צריכים להודות לה'. צריך להודות

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,

וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. והטעם שגאולת מצרים מתחילה דוקא בדבר זה - מפני שהכרת טובה היא מידה יסודית בעבודת ה', כפי שאמרו חז"ל: "כל הכופר בטובתו של חברו, סוף כופר בטובתו של הקדוש ברוך הוא" (משנת רבי אליעזר פרשה ז'). ולכן, תהליך גאולתנו (הגשמית והרוחנית) משעבוד מצרים מתחיל בלימוד יסוד זה, עד כמה גדול הוא החיוב להכיר טובה לכל מי שבאה לנו טובה ממנו, ואפילו לדומם! (שיחת הרב שליט"א לפרשת דברים תשס"ח)
2. וצ"ע ממה שכתב בחובות הלבבות (ריש שער עבודת האלקים), וז"ל: "מן הידוע אצלנו, כי כל מיטיב אלינו, או חייבין להודות לו כפי כוונתו להועיל לנו... ואם תגיע לנו שום טובה על ידי מי שלא כיון בה אלינו, יסתלק מעלינו חיובי ההודאה לו, ואין אנו חייבין בה". ואולי י"ל, שחיוב להודות למיטיב כזה - אין (וכלשון חוה"ל: "יסתלק מעלינו חיובי ההודאה לו"). אבל להרע לו (אפילו כשצריך לעשות כן) - אסור (בגלל חובת הכרת הטוב כלפיו).
3. וכן כתב הרמב"ן, דשכר המצוות הוא בבחינת צדקה, שלא מגיעה לנו מן הדין (רמב"ן דברים ו, כ). [אלא שבטעם הדבר שמן הדין אין מגיע לאדם שכר עבור קיום המצוות, כתב הרמב"ן טעם אחר, וז"ל: "קרא גמול המצוה 'צדקה', כי העבד הקנוי לרבו שהוא חייב לעבוד אותו, אם יתן עוד שכר בעבודתו - צדקה יעשה עמו"! היינו, דהטעם שמן הדין לא מגיע לאדם שכר עבור קיום המצוות, הוא משום שאין הרב חייב לשלם שכר לעבדו הקנוי לו, שחייב לעבדו].